Rapport Länsmuseet Gävleborg 2026:34

NY E4, KOMPLETTERANDE UTREDNINGAR 2026

Arkeologisk utredning steg 1 och 2

Gnarp och Jättendal socknar
Nordanstigs kommun
Hälsingland

Maria Björck

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG

Ny E4, kompletterande utredningar 2026

Arkeologisk utredning steg 1 och 2

Gnarp och Jättendal socknar

Nordanstigs kommun

Hälsingland

Rapport 2026:34

Maria Björck

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG

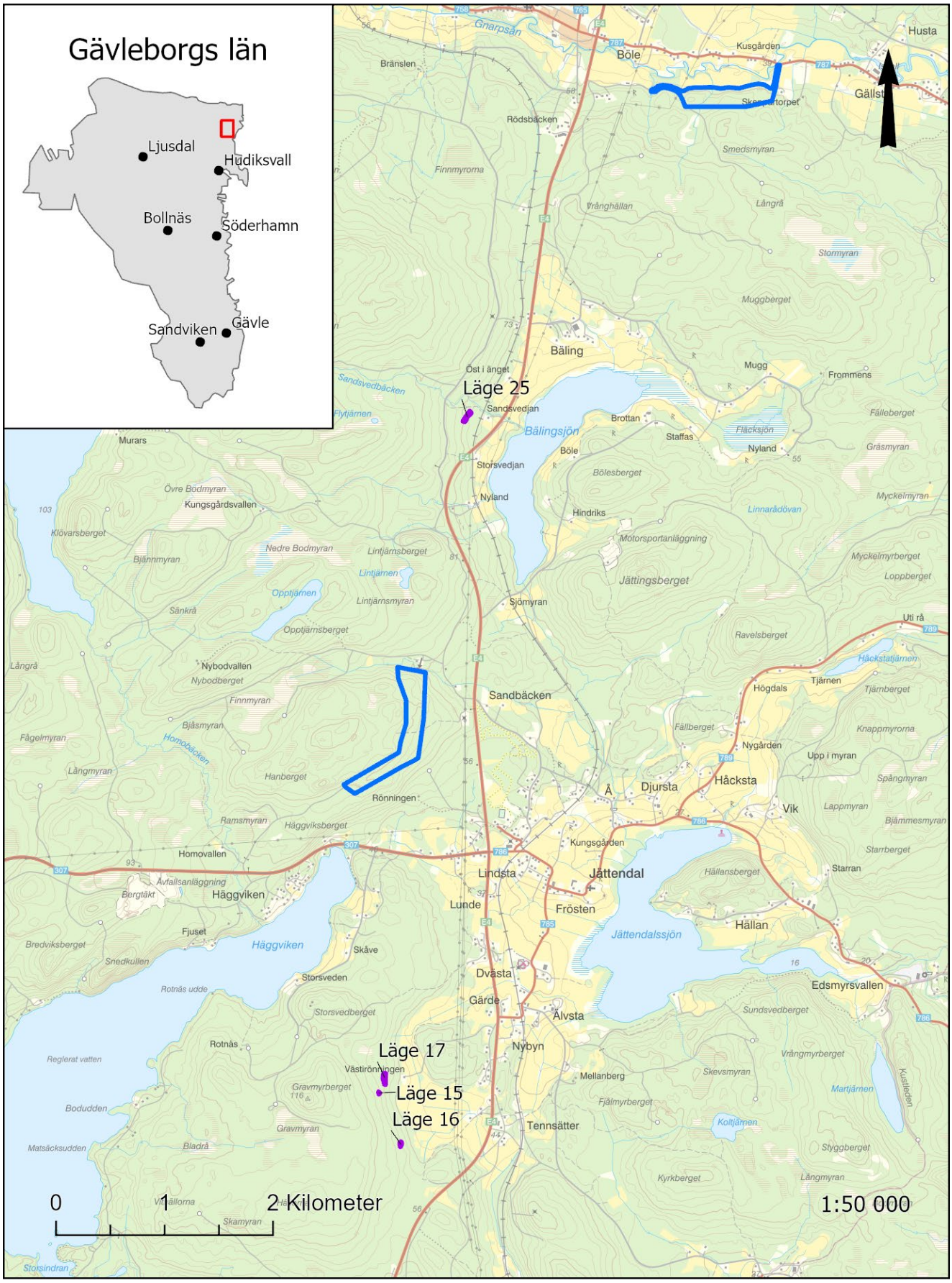
Länsmuseet Gävleborgs rapportserie
Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.
Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se
Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2026
Omslagsbild: Foto: Utredningsgrävning av läge 25. Foto: Maria Björck.
Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet: © Lantmäteriet, dnr I2018/00110.
ISSN 0281–3181
Print: Trycktrean

Innehållsförteckning

Sammanfattning 6
Inledning 6
Syfte och metod 6
Topografi och fornlämningsmiljö 8
Tidigare arkeologiska insatser 9
Resultat 10
Kart- och arkivstudier 10
Utredning steg 1 11
Utredning steg 2 20
Förslag på vidare åtgärder 22
Administrativa uppgifter 22
Referenser 23
Bilaga 1. Planer, steg 2 utredning 24
Bilaga 2. Schakttabell 28

Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta. Utredningsytorna steg 1 är blåmarkerade, lägen steg 2 är markerade lila.

Sammanfattning

Länsmuseet Gävleborg har utfört kompletterande utredningar inför ny E4 i Nordanstigs kommun, Hälsingland. I steg 1-utredningen påträffades sju nya lämningar. Fyra av lämningarna utgörs av fornlämningar; ett gränsmärke, två boplatsgropar i klapper samt en fågelfångstanläggning. Tre lämningar utgörs av övriga kulturhistoriska lämningar; ett gränsmärke (berörs ej), en dammvall (berörs ej) samt en skåre. Fyra lägen har pekats ut till steg 2-utredning.

Det gjordes även en steg 2-utredning av fyra sedan tidigare utpekade lägen. Inga fornlämningar påträffades.

Inledning

Länsmuseet Gävleborg har utfört kompletterande arkeologiska utredningar inför ny E4 mellan Kongberget-Gnarp i Nordanstigs kommun. Kompletteringen har bestått av steg 1-utredning av två ytor, samt steg 2-utredning av fyra ytor (läge 15, 16, 17, 25) (Björck. M, Blennå & Björck. N 2020). Arbetet har utförts mellan den 4 och 8 maj 2026 efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (Dnr 8570-2025, 2026-02-02).

Utredningarna försvårades av vindfällen efter stormen Johannes framfart den 27 december 2025. Över stora ytor och mindre körvägar låg vindfällen kors och tvärs. Detta resulterade i att försök gjordes för att hitta alternativa vägar in till ytorna som skulle steg 2-utredas med traktorgrävare. När detta misslyckades fick vi hjälp av Trafikverket att hitta alternativa vägar. För att möjliggöra åtkomst till läge 25 fick Trafikverket akut kalla in ett team som röjde skog och vindfällen. Till läge 15 och 17 var det inte möjligt att ta sig med traktorgrävare. Dessa lägen fick därför utredas genom att uppta provgropar med spade. Även ytorna för steg 1-utredningen var ställvis svåra att inventera okulärt.

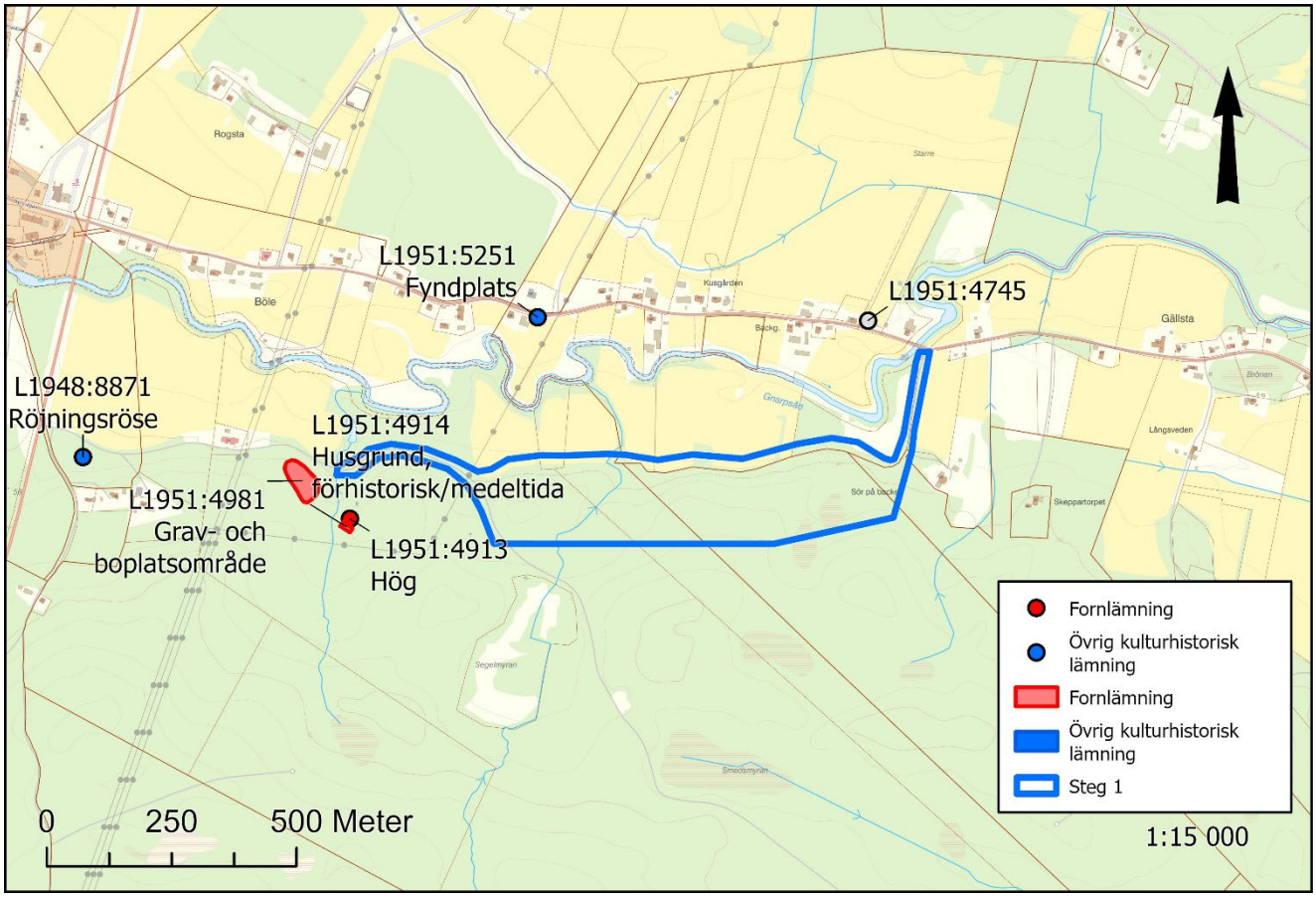
Syfte och metod

Syftet med utredningarna har varit att ta reda på om fornlämningar berörs av byggnationen av ny E4, samt att inom steg 1-utredningen peka ut eventuella lägen för förhistoriska boplatser.

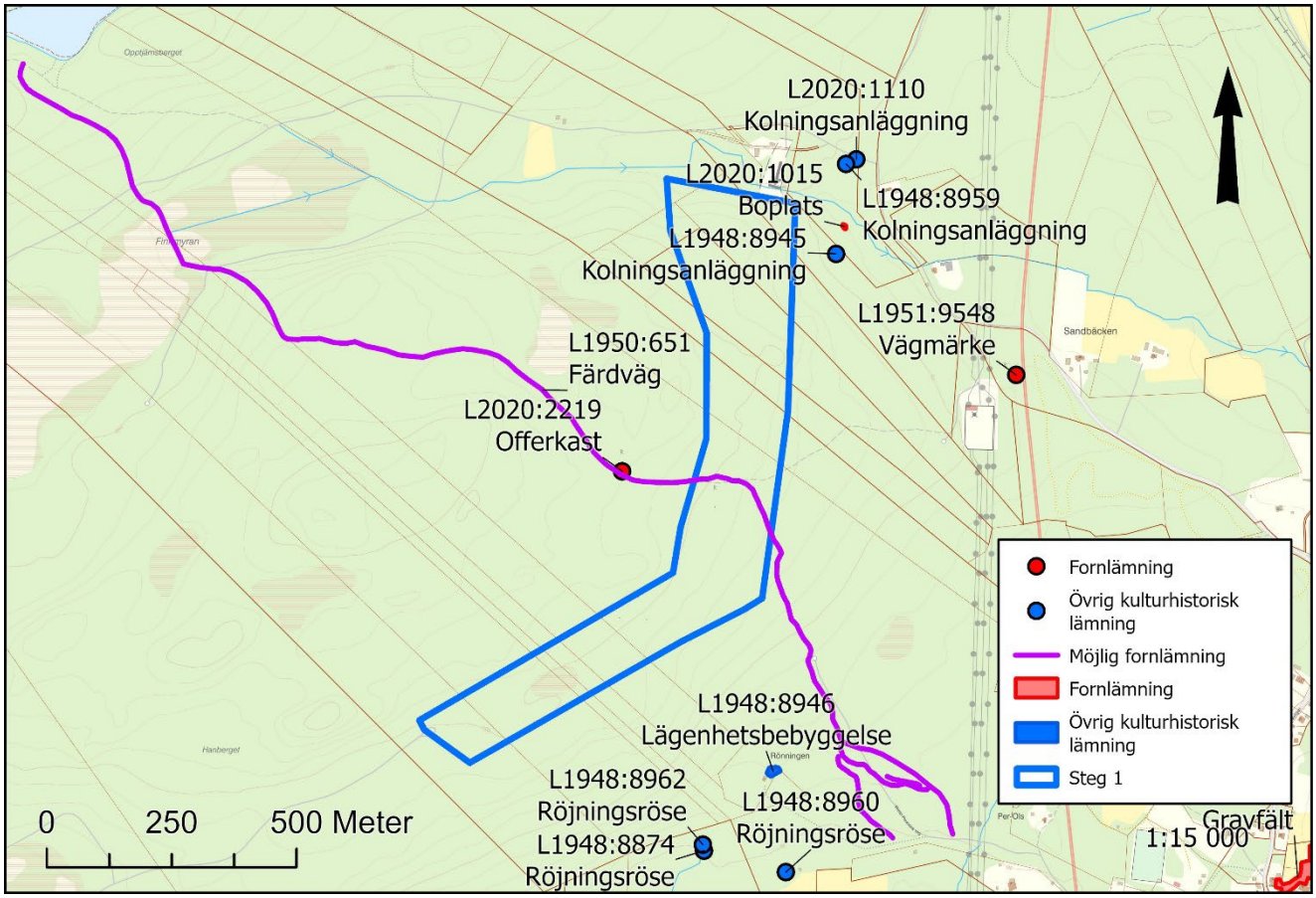
Utredning, steg 1. Inför utredningen gjordes en genomgång av historiska kartor, terrängskuggning och Skog och historia registret. Marken inventerades okulärt. Påträffade lämningar samt utpekade lägen för steg 2 beskrevs och mättes in med GPS.

Utredning steg 2. Utredningsgrävningen gjordes genom upptagande av sökschakt och/eller genom provgropar. Schakten rensades med

skärslev/japanhacka och sanden/moränen sållades i handsåll med maskstorlek av 4 millimeter. Schakt och provgropar dokumenterades och mättes in med DGPS före igenläggning.

Figur 2. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta med fastighetsindelning och kända lämningar. Blåmarkeringen visar steg 1-området i Gnarp.

Figur 3. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta med kända lämningar. Blåmarkering visar steg 1-området väster om Jättendal.

Topografi och fornlämningsmiljö

Tilläggsytorna berörde Gnarp och Jättendal socknar och låg i skogsmark. Utredningsområdet i Gnarp låg cirka 45-60 meter över havet och i Jättendal cirka 75-105 meter över havet.

Fornlämningarna i närområdet till utredningsområdet i Gnarp utgörs av ett grav- och boplatsområde (L1951:4981), en husgrundsterrass (L1951:4914) samt en hög (L1951:4913). I Jättendal består närliggande lämningar bland annat av en boplats (2020:1015) och en färdväg (L1950:651) som löper genom utredningsområdet.

Samtliga utredningsområden, steg 2, låg i skogsmark på nivåer mellan 60 och 65 meter över havet, det vill säga senmesolitiska nivåer.

Tidigare arkeologiska insatser

Det har gjorts flera arkeologiska utredningar och även förundersökningar inför planeringen för den nya E4 genom Nordanstigs kommun. Länsmuseet Gävleborg har i samarbete med Arkeologerna vid Statens historiska museer gjort en särskild arkeologisk utredning år 2015. I utredningen påträffades 25 forn- och övriga kulturhistoriska lämningar, bland annat en skålgrop (L1948:6424), en blästbrukslämning (L1948:6494), två smedjor och kolbottnar efter resmilor. Det pekades även ut 22 lägen till steg 2-utredning (Björck & Blennå 2015:19).

År 2016 gjorde länsmuseet en steg 2-utredning av 3 av de 22 lägen som pekats ut i steg 1 utredningen 2015. I utredningen påträffades inga fornlämningar. Det gjordes även en kartering av en lägenhetsbebyggelse (L1948:6473). Lämningen var helt täckt av sly. Efter röjningsarbete framkom flera grunder och källargropar (Björck 2016).

Länsmuseet Gävleborg har vidare i samarbete med Arkeologerna vid Statens historiska museer gjort en steg 1 och steg 2-utredning 2018 och 2019. I steg 1-utredningen påträffades 42 lämningar vilka utgörs av bland annat två dammvallar (L1948:8968, L1948:8958), en kvarnlämning (L1948:8944), kolbottnar efter resmilor och torp. 39 lägen pekades ut till en steg 2 utredning. Efter att korridoren snävats in kom 26 lägen att steg 2-utredas. På nio lägen påträffades lämningar som utgörs av bland annat av en bytomt/gårdstomt och boplatser (Björck. M, Blennå & Björck. N 2020).

Arkeologerna vid Statens historiska museer har under 2019 och 2020 gjort en kompletteringsinventering av 15 ytor, tre av ytorna kom även att steg 2-utredas. Vid utredningen påträffades bland annat en lägenhetsbebyggelse (L2020:5628), en bytomt/gårdstomt (L2020:5619), två boplatslämningar övrig (L2020:5630, L2020:5631) (Björck 2020).

Arkeologikonsult har 2025 utfört förundersökningar av del av Bärsta bytomt/gårdstomt (L2020:5631) samt av boplatslämningar (L2020:5631) i Nordanå. Från Bärsta gård påträffades bland annat lämningar efter ett boningshus, omrörda kulturlager samt fynd från 1600-tal till 1900-tal. Från boplatslämningen undersöktes kulturlager och en härd (Bertheau & Carlsson 2026).

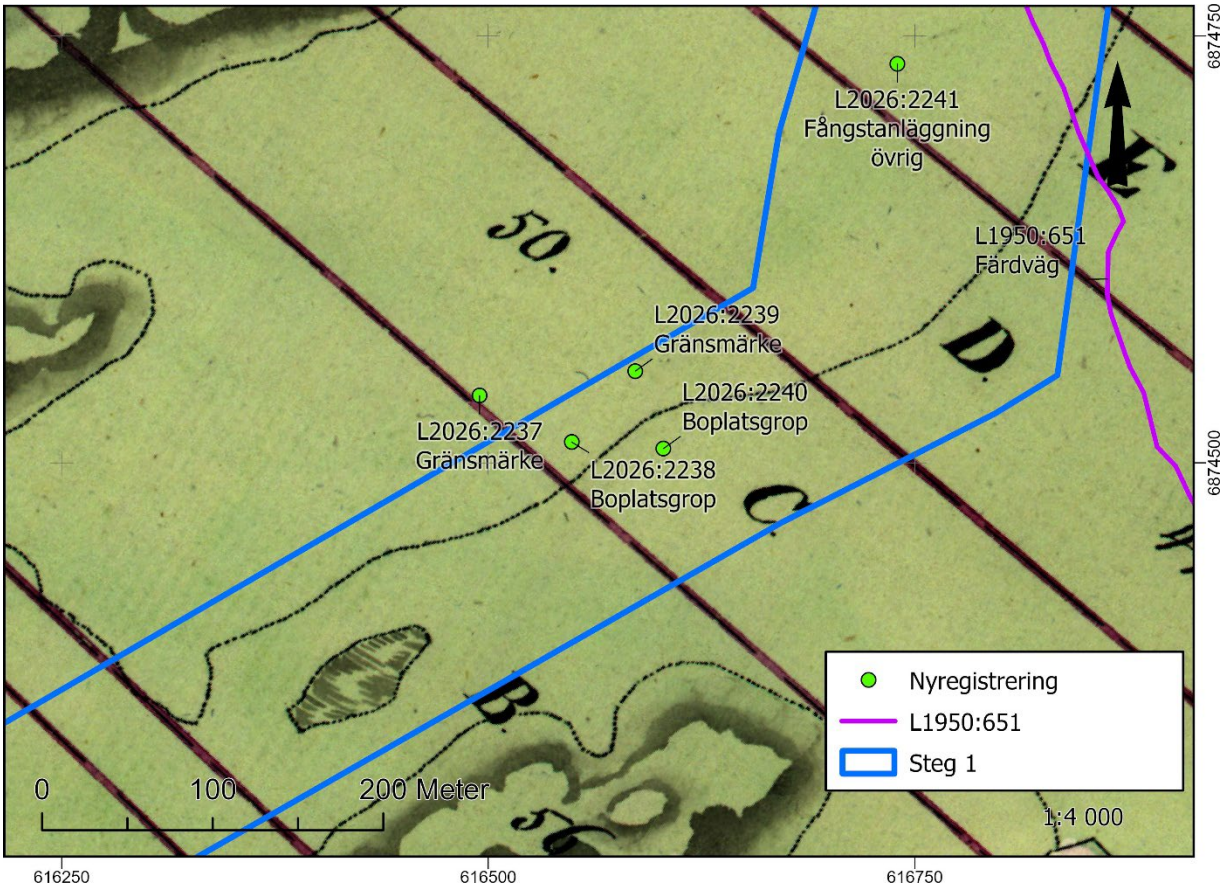
Länsmuseet Gävleborg gjorde en kompletteringsinventering 2025 av 20 ytor inför nya E4:an. Totalt påträffades nio lämningar och åtta lägen pekades ut till steg 2-utredning (Björck 2025).

Resultat

Kart- och arkivstudier

Inför utredningen gjordes en genomgång av Skog och historia registret, terrängskuggningen (lidar) samt historiska kartor. Inom utbredningsområdena finns inga Skog och historia lämningar. I terrängskuggningen sågs inga indikationer på lämningar. Det fanns inga äldre historiska kartor som berör steg 1 området i Gnarp.

För steg 1-området väster om Jättendal finns en laga skifteskarta från 1837. I utredningen påträffades två gränsmärken. Gränsmärke L2026:2237 ligger i aktiv gräns (ligger utanför utredningsområdet). Gränsmärke L2026:2239 ligger inte i aktiv gräns och finns inte heller med på Ekonomiska kartan från 1958.

Figur 4. Laga skifte från 1837 med del av utredningsområdet i Gnarp. Gänsmärke L2026:2239 ligger ej i aktiv gräns.

Utredning steg 1

Som tidigare nämnts försvårades utredningen av vindfällen efter stormen Johannes. En del ytor var mycket svåra att utreda okulärt.

Figur 5. Drönarbild över utredningsområdet steg 1 Gnarp. Det var närmast omöjligt att ta sig fram inom vissa ytor. Foto: Linus Eriksson.

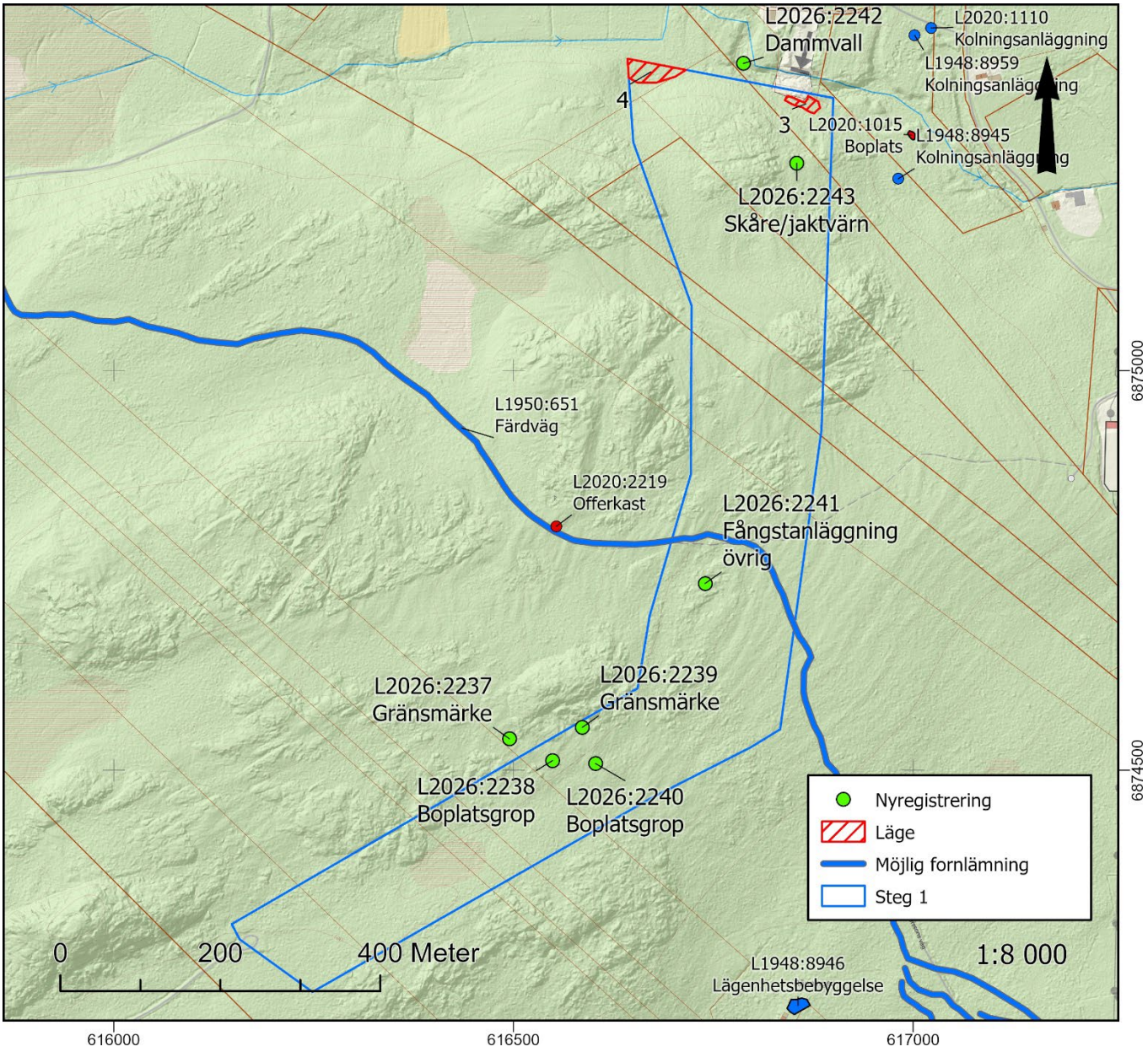
Två ytor steg 1-utreddes. Totalt påträffades sju lämningar, av dessa utgör fyra fornlämning och tre lämningar är övrig kulturhistorisk lämning. Samtliga lämningar påträffades inom utredningsområdet väster om Jättendal. För beskrivning och antikvarisk bedömning se tabell 1.

Fornlämningarna utgörs av: ett gränsmärke, två boplatsgropar i klapper (L2026:2238, L2026:2240) samt en fågelfångstanläggning (L2026:2241).

De övriga kulturhistoriska lämningarna utgörs av: ett gränsmärke (L2026:2237, berörs ej), en skåre (L2026:2243) samt en dammvall (L2026:2242, berörs ej). Två av lämningarna ligger strax utanför utredningsområdet men har registrerats inom ramen för utredningen då dessa ligger nära utredningsområdet.

L-nummer	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
L2026:2237 Gränsmärke	Gränsmärke, 2 m diam och 0,3-0,4 m h av 0,15-0,4 m h, uppbyggt av 0,15-0,4 m st stenar. I centrum en grop, 0,3 m diam och 1 m dj. I gropen har det troligen stått en påle.	Övrig kulturhistorisk lämning Nära befintlig gräns. *Ligger utanför utredningsområdet*
L2026:2238 Boplatsgrop i klapper	Boplatsgrop, oval, 1,3×0,8 m st och 0,4 m dj. Kring gropen är en vall, 1,5-2 m br och 0,1-0,3 m h, uppbyggd av 0,1-0,3 m st stenar.	Fornlämning
L2026:2239 Gränsmärke	Gräsmärke, 1 m diam och 0,1-0,2 m h. I centrum en visarsten, 0,55 m h, 0,35 m br och 0,15 m tj (VNV-ÖSÖ).	Fornlämning Ej i befintlig gräns Ej med på karta efter 1850
L2026:2240 Boplatsgrop i klapper	Boplatsgrop, oval, 1,5×1,2 m och 0,6 m dj. Omgiven av en vall, 1,5-2 m br och 0,1-0,2 m h.	Fornlämning
L2026:2241 Fångstanläggning övrig	Fågelfångstanläggning, 3×1 m, bestående av 2 stensamlingar. Stensamlingarna är runda, 0,8-1 m diam och 0,1-0,15 m h, av 0,25-0,4 m st stenar. Avståndet mellan stensamlingarna är 0,8 m. Anläggningarna är kraftigt övermossade. Ligger på en mindre häll.	Fornlämning
L2026:2242 Dammvall	Dammvall, 6 m l (N-S), i centrum 2 dammluckor av brädor. Dammluckorna är 1 m br och 1,5 m h. Utskovet är infäst i stenfundament av 0,3-0,5 m st stenar. Dammvallen har reglerat vattenflöde i mindre bäck (Sandbäcken), avrinning mot Ö, utlopp i Håckstaviken.	Övrig kulturhistorisk lämning *Ligger utanför utredningsområdet*
L2026:2243 Skåre/jaktvärn	Skåre, 3×2 m (NNÖ-SSV) och 0,5-0,7 m h. Uppbyggd av 0,15-0,6 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning

Tabell 1. Påträffade lämningar i steg 1-utredningen.

Figur 6. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta med fastighetsindelning över terrängskuggning. Kartan visar påträffade lämningar samt två utpekade lägen (nr 3 och 4).

Figur 7. Boplatsgrop i klapper, L2026:2240. Foto: Linus Eriksson.

Figur 8. Gränsmärke, L2026:2239, ligger ej i aktiv gräns. Foto: Linus Eriksson.

Figur 9. Fågelfångstanläggning L2026:2241, bestående av två mindre stensamlingar på en minde häll. Avståndet mellan stensamlingarna var 0,8 meter (se bild 10). Foto: Linus Eriksson.

Figur 10. Fågelfångstanläggning L2026:2241, närbild av en av stensamlingarna. Foto: Linus Eriksson.

Figur 11. Skåre, L2026:2243. Foto: Linus Eriksson.

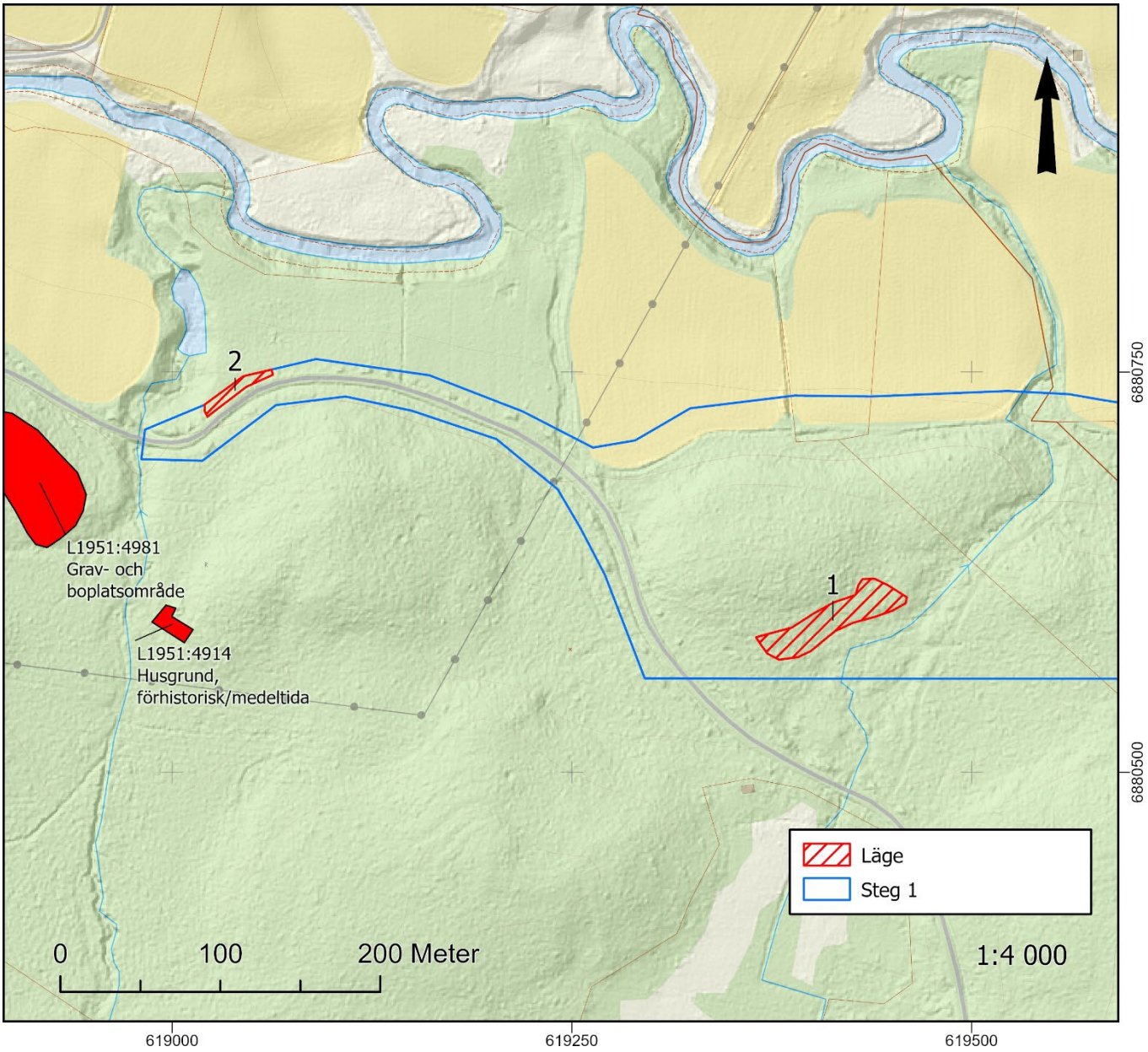

Figur 12. Dammvall, L2026:2242, med utskov med dammluckor av trä. Dammvallen ligger strax utanför utredningsområdet. Foto: Maria Björck.

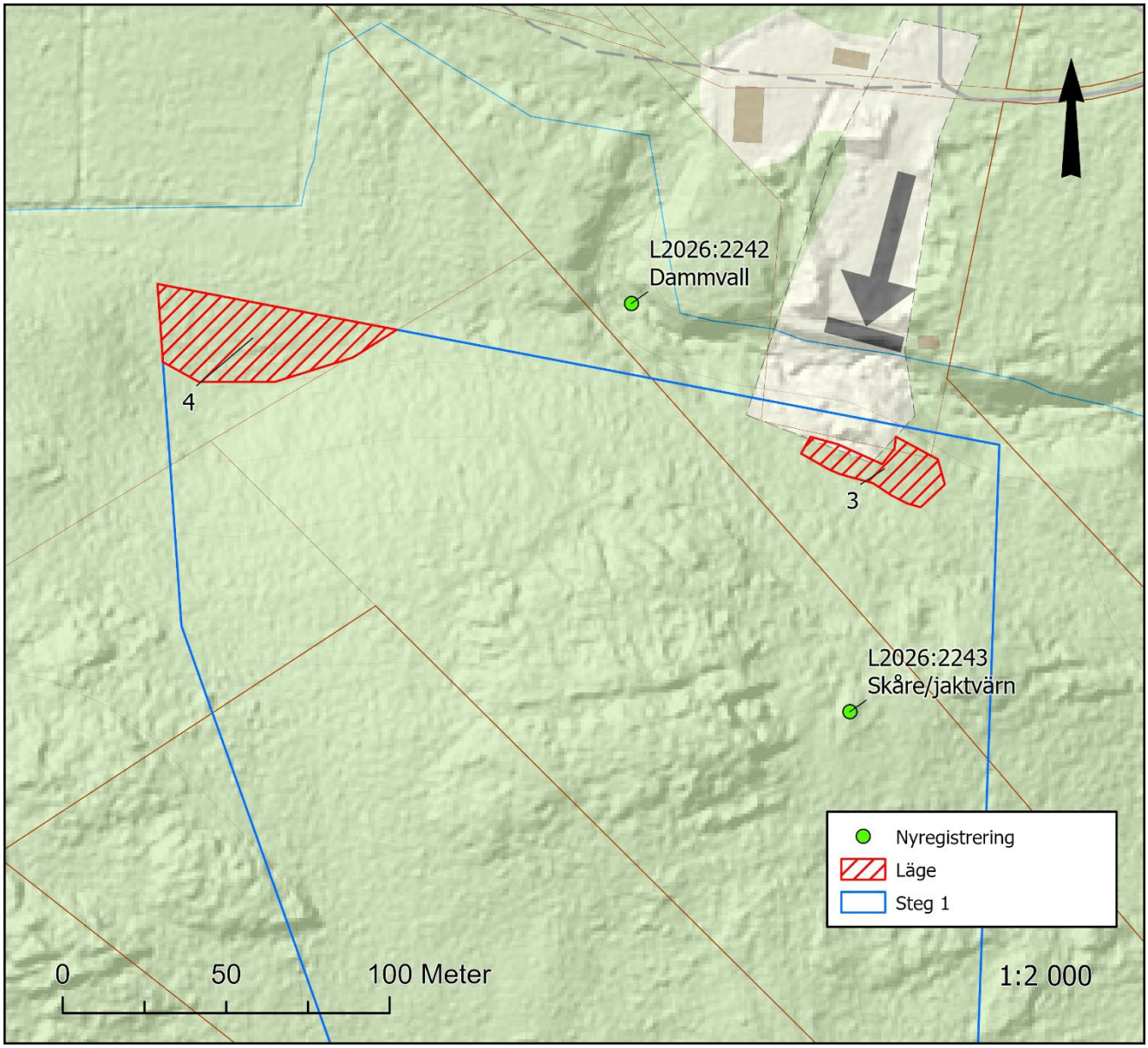
I steg 1 utredningen pekades det ut fyra boplatslägen (tabell 2). Samtliga lägen har skyddande höjd i ”ryggen”.

Läge	Beskrivning	Meter över havet
1	Boplatsläge, stenålder eller järnålder, svagt SÖ-sluttande sandmark i skogsmark. Närhet till bäck. Skyddande höjd i ryggen.	Ca 60
2	Boplatsläge, förhistoriska boplatser, svagt SV-sluttande sandmark i skogsmark. Ca 70 m NÖ om grav- och boplatsområde L1951:4981. Närhet till bäck. Skyddande höjd i ryggen.	45-50
3	Boplatsläge stenålder, N-sluttande sandmark i skogsmark. Skyddande höjd i ryggen. Ligger intill samma bäckravin som boplatsen L2020:1015.	75-80
4	Boplatsläge stenålder, N-sluttande sandmark i skogsmark. Skyddande höjd i ryggen.	Ca 80

Tabell 2. Utpekade steg 2-lägen.

Figur 13. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska karta med fastighetsindelning över terrängskuggning. I steg 1-utredningen i Gnarp har två lägen pekats ut till steg 2-utredning.

Figur 14. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkarta med fastighetsindelning över terrängskuggning. I steg 1-utredningen väster om Jättendal har två lägen pekats ut till steg 2-utredning.

Utredning steg 2

Det var stora problem att ta sig till lägena på grund av stormfälld skog. Planer och schaktbeskrivningar redovisas i bilagorna 1 och 2.

Figur 15. Det var inte möjligt att ta sig till två lägen med maskin på grund av vindfällen. Foto: Maria Björck.

Figur 16. Inom läge 15 och 17 upptogs provgropar med spade och sanden sållades i handsåll. Foto: Maria Björck

Lägena från norr till söder:

Läge 25
Boplatsläge stenålder, cirka 70-75 meter över havet. 17 sökschakt upptogs samt 20 provgropar. Inga boplatsindikationer påträffades.

Läge 17
Boplatsläge stenålder, cirka 60 meter över havet. Det var inte möjligt att uppta sökschakt med traktorgrävare på grund av vindfällen. Sju provgropar upptogs. Inga boplatsindikationer påträffades.

Läge 15
Boplatsläge stenålder, cirka 65 meter över havet. Det var inte möjligt att uppta sökschakt med traktorgrävare på grund av vindfällen. 10 provgropar upptogs. Inga boplatsindikationer påträffades.

Läge 16

Boplatsläge stenålder, cirka 65 meter över havet. 10 sökschakt upptogs. Inga boplatsindikationer påträffades.

Figur 17. Steg 2-utredning av läge 15. Foto: Maria Björck.

Förslag på vidare åtgärder

Om lämningarna inte kan undantas vid exploateringen bör dessa undersökas och dateras.

Utpekade lägen som kan rymma fornlämning bör utredas vidare i en steg 2-utredning.

Det är Länsstyrelsen Gävleborg som fattar beslut om vidare åtgärder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 8570-2025

Länsstyrelsens beslutdatum: 2026-02-02

Länsmuseet Gävleborgs diarienummer: 2026-4/320

Uppdragsnummer KMR: 202600479

Undersökningstid: 4-8 maj 2026

Projektledare: Maria Björck

Personal: Maria Björck och Linus Eriksson

Socken: Gnarp och Jättendal

Kommun: Nordanstig

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH2000

Dokumentationshandlingar: Länsmuseet Gävleborg

Fynd: Inga fynd påträffades

Referenser

Bertheau, M. & Carlsson, M. 2026. *Bärsta gård i Nordanå*. Gårdslämning från 1700-1800 talen. Arkeologisk förundersökning, L2020:5631 och del av L2020:5619, Fastighet Nordanå 4:2, Harmånger socken, Nordanstigs kommun, Gävleborgs län. Rapport från Arkeologikonsult 2026:3848.

Björck, M. 2015. *Ny E4 genom Harmånger*, sträckan Kongberget-Vimmerå. Särskild arkeologisk utredning. Harmånger socken, Nordanstigs kommun, Hälsingland, 2015. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2015:19.

Björck, M. 2016. *Ny E4, söder om Harmånger*. Arkeologisk utredning etapp 2. Vattrång 3:6, Vattrång 18:1 och Bringsta 2:1, Harmånger socken, Nordanstigs kommun, Hälsingland, 2015. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2016:01.

Björck, M., Blennå, I. & Björck, N. 2020. *Ny E4 genom Nordanstig* – mellan Kongberget och Gnarp. Arkeologisk utredning steg 1 och 2. Harmångers, Jättendals och Gnarps socknar. Nordanstigs kommun. Hälsingland. 2018 och 2019. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2020.07.

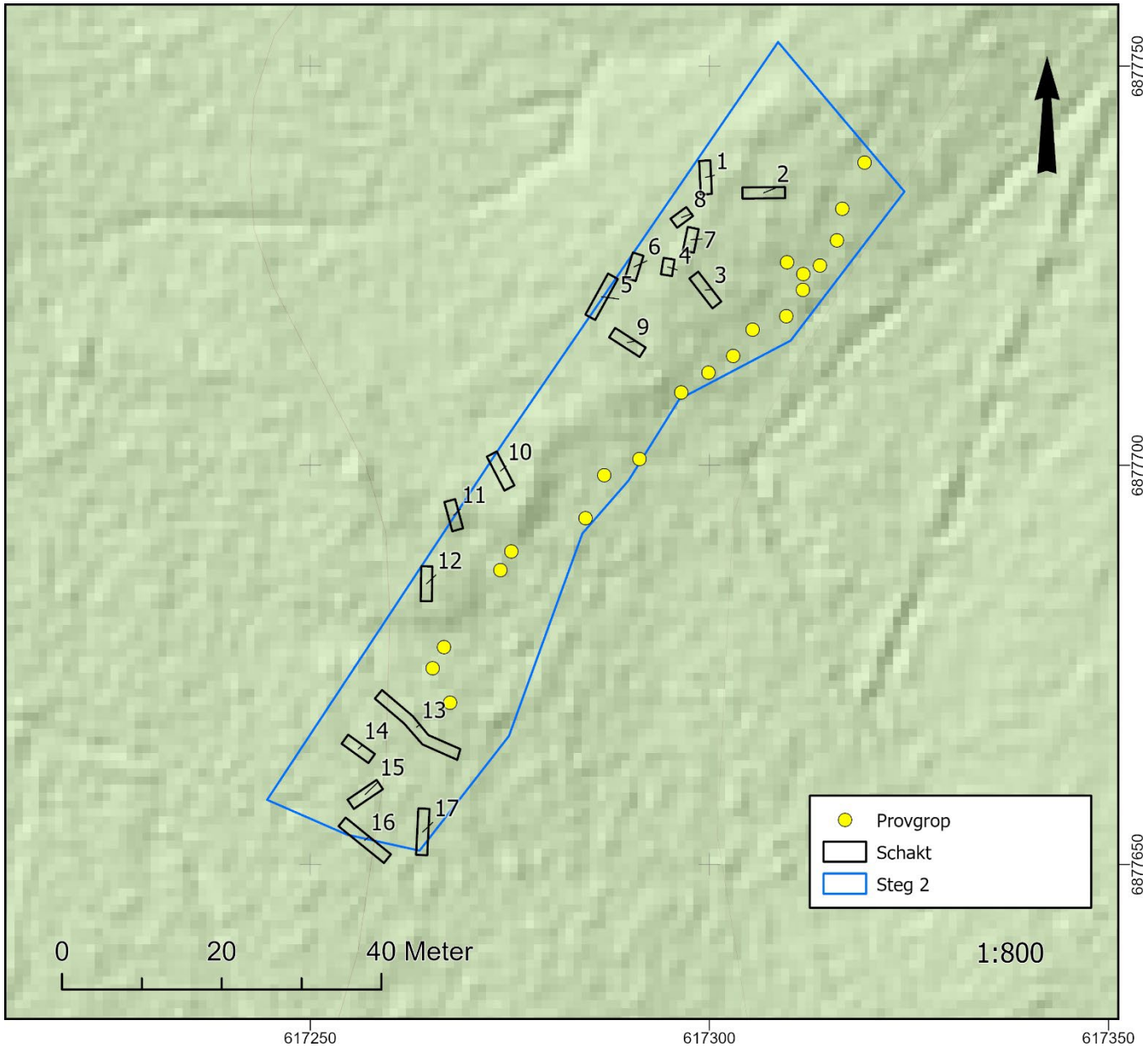
Björck, N. 2020. *E4 Kongberget-Gnarp* – kompletteringsinventering inom delsträckan Harmånger – Gnarp. Arkeologerna, Statens historiska museer. Rapport 2020:102.

Björck, M. 2025. *E4 Kongberget – Gnarp-kompletteringsinventering*, Arkeologisk utredning, steg 1, Gnarp, Harmånger och Jättendal socken, Nordanstigs kommun, Hälsingland. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2025:23.

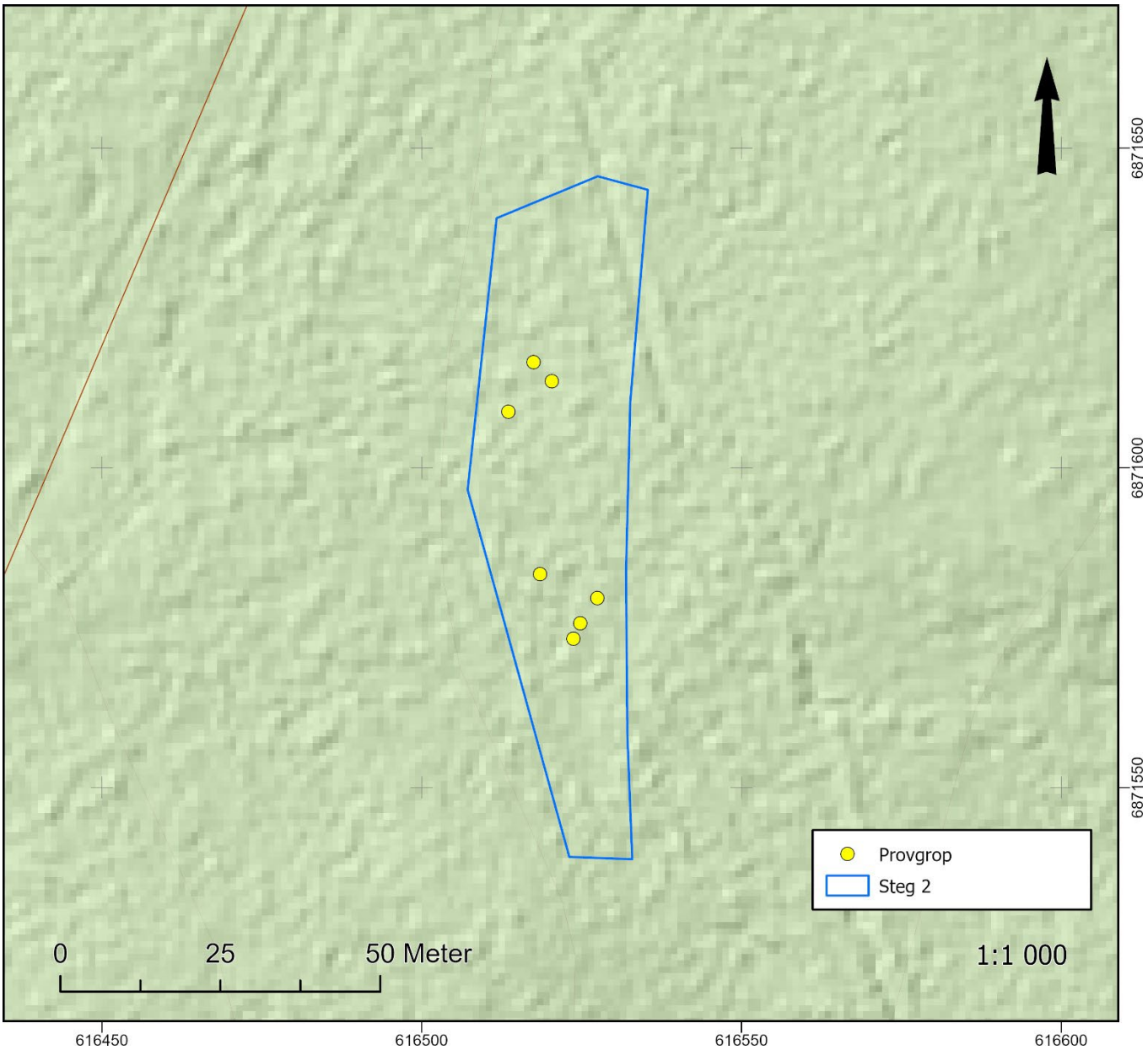
Historiska kartor

21-jät-34	Laga skifte	1838	Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMA)
J133-16H6f59.	Ekonomiska kartan	1958	Rikets allmänna kartverksarkiv

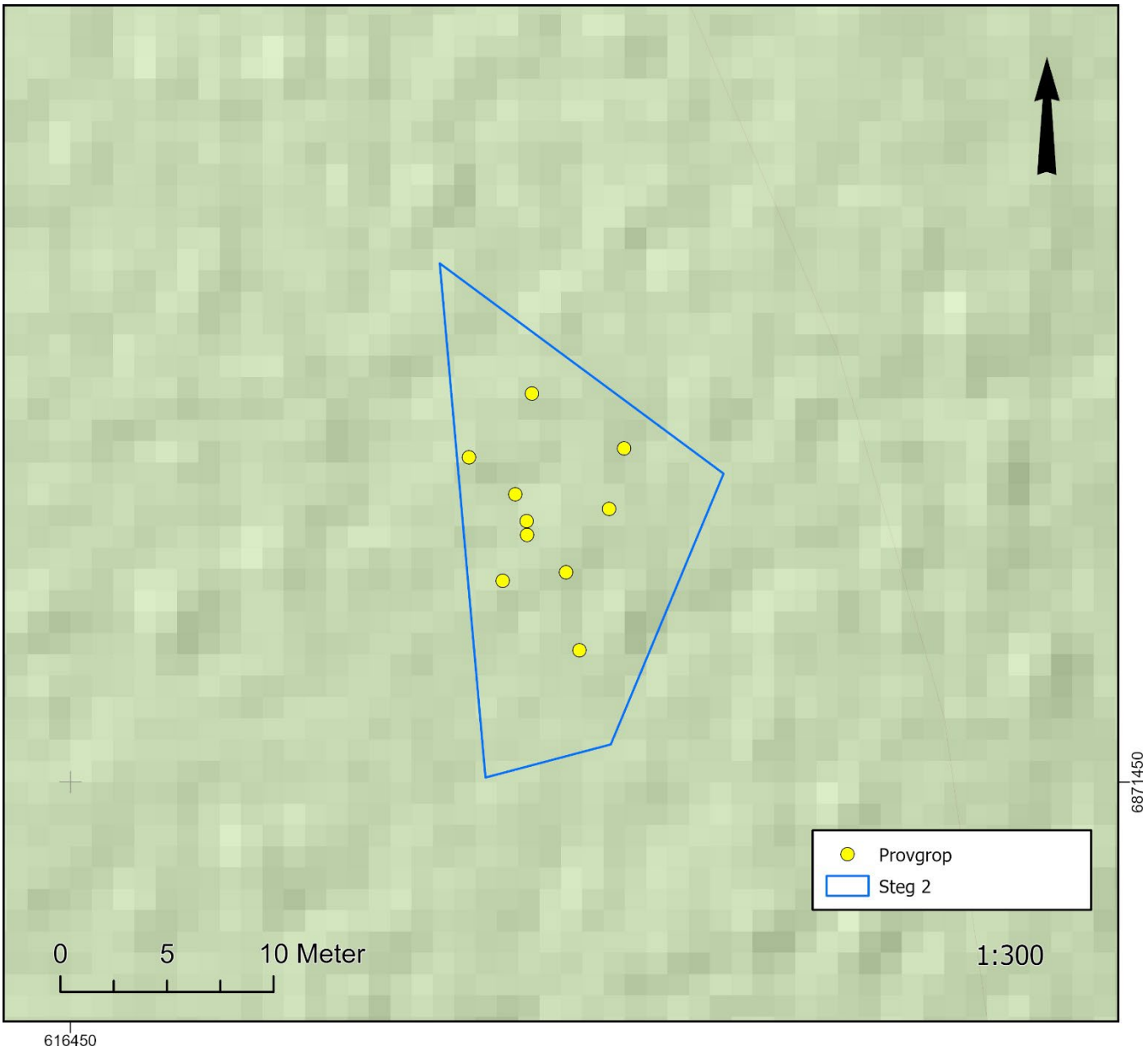
Bilaga 1. Planer, steg 2 utredning

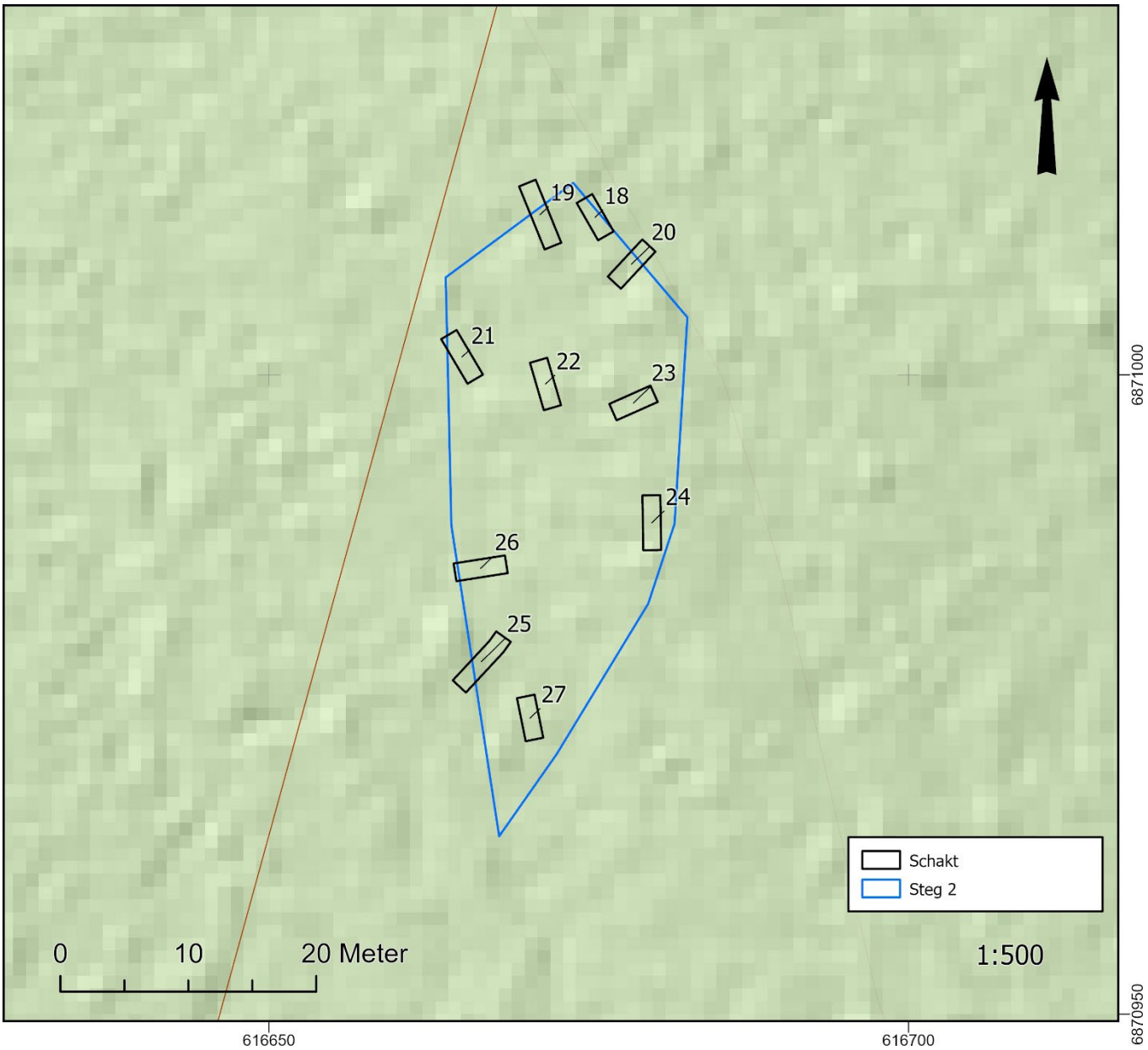
Figur 18. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkart över terrängskuggning. Läge 25. Inga boplatsindikationer påträffades.

Figur 19. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkart över terrängskuggning. Läge 17. Inga boplatsindikationer påträffades.

Figur 20. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkart över terrängskuggning. Läge 15. Inga boplatsindikationer påträffades.

Figur 21. Utdrag ur Lantmäteriets topografiska webbkart över terrängskuggning. Läge 16. Inga boplatsindikationer påträffades.

Bilaga 2. Schakttabell

Schakt/rutor	Beskrivning	Djup (m)	Jordartskaraktär botten	Area (m^2)/storlek per ruta
Läge 25				
1	Humus 0,05 m dj	0,15	Ljusbrun sand	5,9
2	Humus 0,1 m dj	0,2	Grå sand	7,5
3	Humus 0,1 m dj	0,3	Ljusbrun sand	6,6
4	Humus 0,1 m dj	0,15	Brun sand	2,9
5	Humus 0,05 m dj	0,15	Röd sand	8,2
6	Humus 0,05 m dj	0,1	Rödgul flammig sand	4,6
7	Humus 0,05 m dj	0,1	Ljusbrun sand	4,2
8	Humus 0,1 m dj	0,15	Ljusbrun sand	3,5
9	Humus 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun sand	6,4
10	Humus 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun sand	6,7
11	Humus 0,1 m dj	0,15	Omrörd yta med sandfläckar	5,3
12	Humus 0,15 m dj	0,25	Ljusbrun sand	6,1
13	Humus 0,05 m dj	0,1	Grå finsand	17,7
14	Humus 0,05 m dj	0,1	Ljusbrun sand	5,8
15	Humus 0,1 m dj	0,15	Ljusbrun sand	6,2
16	Humus 0,1 m dj	0,15	Ljusbrun sand	10,2
17	Humus 0,2 m dj	0,35	Ljusbrun sand med sten	8,2
20 st rutor	Humus 0,1 m dj	0,2	Sand	0,5×0,5 m
Läge 17				
7 st rutor	Humus 0,1 m dj	0,2	Sand	0,5×0,5 m
Läge 15				
10 st rutor	Humus 0,1 m dj	0,2	Sand	0,5×0,5 m

Läge 16				
18	Humus 0,05 m dj	0,15	Ljusbrun grovsand med steninslag	4,7
19	Humus 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun grovsand med steninslag	7,4
20	Humus 0,1 m dj	0,15	Ljusbrun grovsand med steninslag	5,6
21	Humus 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun sand	5,7
22	Humus 0,05 m dj	0,1	Ljusbrun sand	5,4
23	Humus 0,05 m dj	0,1	Ljusbrun sand	4,9
24	Humus: 0,05 m dj	0,1	Ljusbrun sand	6
25	Humus: 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun grovsand med steninslag	7,3
26	Humus 0,1 m dj	0,2	Ljusbrun grovsand med steninslag	5,7
27	Humus 0,05	0,15	Ljusbrun sand	4,8

Länsmuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se